

Ale kommun
449 80 Alafors

Himlaskolan
Ledetvägen 2
449 80 Alafors

Kvalitetsgranskning i Ale kommun kommun och Himlaskolan

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning i Ale kommun och en av kommunens grundskolor, Himlaskolan. Granskningen har gällt skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Granskningen har visat på styrkor i verksamheten men också brister och angelägna förbättringsområden. Nedan anges Skolinspektionens krav på åtgärder och rekommendationer för en höjning av verksamhetens kvalitet.

Krav på åtgärder

- Rektorn i Himlaskolan måste se till att elever får det särskilda stöd de har rätt till och att det vid behov ges i samtliga ämnen eleven får undervisning i. (5 kap. 1 § grundskoleförordningen)
- Skolan måste se till att det i samband med utvecklingssamtal upprättas individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i alla ämnen som respektive elev får undervisning i. (7 kap. 2 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer

- Kommunen och skolan bör snarast förbättra arbetet med att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- Kommunen och skolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, inklusive alternativa verktyg.
- Skolan bör utveckla anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/ dyslexi.
- Skolan bör se till att elever ges möjlighet att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver.
- Skolan bör utveckla arbetet med särskilt stöd så att sådant stöd i första hand ges inom den ordinarie klassens ram.
- Skolan bör utveckla arbetet med åtgärdsprogram.

- Skolan bör på skolövergripande nivå utveckla arbetet med att följa upp och analysera måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever belysas.

Huvudmannen ska senast den 4 juni 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits inom ovanstående områden. Mer information om detta ges under rubriken Uppföljning.

Skolinspektionens granskning av skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i Ale kommun och Himlaskolan

Bakgrund

Skolinspektionen genomför under perioden maj-december 2010 en kvalitetsgranskning av skolsituationen i grundskolan för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Granskningen av Ale kommun och Himlaskolan ingår i detta projekt.

De metoder och underlag som ligger till grund för detta beslut är dokumentanalyser, intervjuer samt verksamhetsbesök. Den 20 september 2010 intervjuades Ale kommuns verksamhetschef för skola, verksamhetschef för förskola och utvecklingschef. Den 21-23 september 2010 besöktes Himlaskolan. Intervjuer genomfördes med rektorn, lärare, specialpedagog, elever och vårdnadshavare. Lektionsbesök gjordes i olika årskurser och ämnen.

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om elever med dyslexi (även benämnt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi) får en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål. Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är en form av dold funktionsnedsättning som är relativt vanligt förekommande. Enligt forskning kan det vara associerat med fonologiska svårigheter vilket bl.a. kan innebära problem med att hantera språkljud och att sammankoppla språkljud med bokstavstecken. Detta kan medföra problem med ordigenkänning.¹ De sekundära konsekvenserna av detta kan bli många eftersom det skrivna ordet är en viktig nyckel för kunskapsinhämtningen i så gott som alla ämnen. Vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi lär sig eleverna sannolikt att läsa på samma sätt som andra elever, men det krävs mer tid och en väl fungerande anpassning av undervisningen. Forskning pekar på att det är viktigt att dessa elever inte bara ges rika möjligheter att läsa, skriva och samtala, de kan också behöva ha tillgång till olika slag av alternativa verktyg.² Det är även betydelsefullt att de undervisas av lärare som har kompetens att möta elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det finns forskning som belyser faktorer som är betydelsefulla vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi men det är oklart vilket genomslag denna kunskap har fått i skolornas arbete.

¹ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram för stavningskontroll m.m.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>). Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i en sammanfattande kvalitetsgranskningsrapport våren 2011.

Beskrivning av skolan

Himlaskolan är en grundskola med knappt 400 elever i förskoleklass och årskurserna 1-9. På skolan finns en rektor och tre arbetslag, varav ett för förskoleklass och årskurserna 1-5 samt två arbetslag för årskurserna 6-9. Tre arbetslagsledare bildar tillsammans med rektorn en ledningsgrupp.

Rektorn, som vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning varit verksam i ett drygt läsår i sin nuvarande roll, uppger att det är svårt att ange hur stor andel av eleverna som bedöms vara i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Bedömningsområden

Kvalitetsgranskningen inriktas mot sex bedömningsområden som grundas på författningar³ och forskning.⁴ Det är områden som bedöms vara av betydelse för att elever som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska få en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål.

- 1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.** Här bedöms arbetet med att uppmärksamma elevers läs- och skrivutveckling, kartlägga läs- och skrivsvårigheter samt utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- 2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens.** Här bedöms om den undervisande personalen har pedagogisk högskoleutbildning och om de har tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- 3. Anpassning av undervisningen.** Här bedöms om undervisningen anpassas utifrån elevernas förutsättningar och behov. I det ingår även tillgång till alternativa verktyg.
- 4. Särskilt stöd.** Här bedöms arbetet med att ge särskilt stöd.
- 5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten.** Här bedöms hur kunskapsresultat följs upp och om uppföljning och analys ligger till för grund för beslut om åtgärder som syftar till att utveckla verksamheten och nå en högre måluppfyllelse för eleverna.
- 6. Samverkan.** Här bedöms om det bedrivs en samverkan som syftar till att främja elevernas utveckling och lärande.

³ 1985 års skollag, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), grundskoleförordningen.

⁴ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red.) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

Motivering till beslutet

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov och, med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper, främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds.⁵

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *skolan uppmärksammar elevers läs- och skrivutveckling och kartlägger läs- och skrivsvårigheter*
- *utredning görs om det finns anledning att anta att det föreligger läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att såväl organisations-, grupp- som individnivå då beaktas*
- *extern expertis anlitas om det behövs kompletterande kompetens vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens samlade bedömning är att Ale kommun och Himlaskolan snarast behöver förbättra arbetet med att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Vid utredning av läs- och skrivsvårigheter finns det tillgång till extern expertis.

Skolinspektionen vill framhålla att utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi inte bör tendera att göras först i de senare årskurserna utan utifrån den enskilda elevens specifika behov och förutsättningar. En utredning kan bidra till en fördjupad bild av vilka svårigheter som föreligger och tydliggöra vilka insatser skolan behöver vidta för att eleven ska få en så gynnsam läs- och skrivutveckling som möjligt. Skolinspektionen vill även betona vikten att det vid kartläggningar och utredningar beaktas såväl elevens styrkor och svårigheter som undervisningens innehåll, metoder och lärandemiljön samt skolans organisation och den samlade lärarkompetensen, dvs. faktorer på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå.

Skolinspektionens iakttagelser

Ale kommun har under år 2010 tagit fram en kommungemensam plan för språk-, läs- och skrivutveckling. I planen anges vilka krav som gäller vid skolornas arbete med att kartlägga läs- och skrivsvårigheter. Bland annat anges det att skolorna ska använda

⁵ 1 kap. 2 § och 12 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 5 kap. 1 § grundskoleförordningen.

materialen *Nya språket lyfter*⁶ och *Språket på väg*⁷. Vid tidpunkten för Skolinspektionens besök hade planen ännu inte trätt i kraft.

På Himlaskolan anger lärare i årskurserna 1–2 att de arbetar med att uppmärksamma samtliga elevers läs- och skrivutveckling, bland annat med hjälp av läromedlet Kom och läs. Rektorn har beställt *Nya språket lyfter* och anger att det från höstterminen 2010 ska användas som ett obligatoriskt material för kartläggning av samtliga elever i förskoleklass och årskurs 1–4. I årskurserna 5–9 finns det inte något specifikt kartläggningsmaterial som skolan använder. Rektorn anger att *Språket på väg* är beställt men att det inte är klart hur och när det ska användas. Vid tidpunkten för Skolinspektionens besök används inte något specifikt material för att kartlägga läs- och skrivsvårigheter i grundskolans olika årskurser.

Några av lärarna som Skolinspektionen har samtalat med uppger att de ibland väntar med att signalera stödbehov och att upprätta åtgärdsprogram, i syfte att inte påverka elevernas självförtroende negativt. I dessa situationer försöker de lärare det handlar om, enligt egen utsago, ändå att hjälpa eleven inom ramen för den ordinarie undervisningen. Rektorn uppger att informationen har varit tydlig till lärarna att de måste signalera behov av särskilt stöd så snart det finns anledning, så att behovet kan utredas och åtgärdsprogram upprättas. Skolans arbete med anpassning av undervisningen och särskilt stöd behandlas i avsnitt 3 och 4.

Om det i skolan bedöms att en elev kan vara i läs- och skrivsvårigheter görs det, med hjälp av arbetslaget, en anmälan till skolans elevhälsoteam. I anmälan ska det bland annat finnas en problembeskrivning och en redogörelse för vilka insatser som lärare och arbetslag har vidtagit. I skolans elevhälsoteam ingår rektorn, en skolsköterska, en socialpedagog och en specialpedagog. Under föregående läsår hade skolan inte någon specialpedagog anställd. Skolans nuvarande specialpedagog, som är nyanställd höstterminen 2010, arbetar 35 procent av sin tjänstgöring på skolan. Enligt rektorn är tanken att specialpedagogen i framtiden ska ta ett ökat ansvar för att fördjupade utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi genomförs i samverkan med en specialpedagog i den kommunövergripande centrala utvecklingsenheten. Socialpedagogen och skolsköterskan är anställda centralt i kommunen. Rektorn anger att det pågår ett arbete med att rekrytera en kurator och skolpsykolog till Himlaskolan.

Utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi görs vid Skolinspektionens besök i huvudsak av en specialpedagog i den centrala utvecklingsenheten. Fram till dess att utredningen är slutförd får eleven ofta inget särskilt stöd, uppger rektor och lärare. Detta behandlas i avsnitt 4. I den centrala utvecklingsenheten finns två specialpedagoger med inriktning mot grundskolan, tre specialpedagoger med inriktning mot förskola samt en talpedagog med inriktning mot grundskola. Utredningarna omfattar, enligt specialpedagoger i den centrala utvecklingsenheten, förhållanden på såväl organisat-

⁶ *Nya språket lyfter*, ett material för årskurs 1-5 i svenska och svenska som andraspråk för kartläggning av läsning och läsförmåga samt tala och skriva. (Skolverket)

⁷ *Språket på väg*, ett material för årskurs 6-9 i svenska och svenska som andraspråk för kartläggning av läsning och läsförmåga samt tala och skriva. (Skolverket)

ions-, grupp- och individnivå. I enstaka fall har Ale kommun, enligt centrala representanter för kommunen, anlitat extern kompetens i form av en logoped för utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Enligt rektorn och lärare i Himlaskolan finns det färskt exempel på att det har tagit mer än ett halvår från det att beslut har fattats om att läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska utredas, till dess att utredningen är klar.

I Himlaskolan anger rektorn och lärare i de senare årskurserna att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi vanligtvis har uppmärksamats och utretts då de börjar i årskurs 7. Det anges att det inte är ovanligt att utredning sker i de tidigare årskurserna.

Flera föräldrar beskriver vid intervju med Skolinspektionen en stor frustration över att det har tagit lång tid innan skolan har uppmärksammat och utrett läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. De anger att de har behövt kontakta skolan vid upprepade tillfällen för att få skolan att vidta insatser utifrån de läs- och skrivsvårigheter som föräldrarna har påtalat.

Rektorn kan inte ange hur stor andel av eleverna som bedöms vara i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens

Kommuner är skyldiga att för undervisningen använda lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Varje kommun ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Rektorn har ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁸ Forskning visar att information och kunskap om funktionsnedsättningar är en viktig del i personalens kompetens och att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi undervisas av lärare som har kompetens inom detta område.

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- undervisning ges av personal som har pedagogisk högskoleutbildning
- kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ges till lärare

Skolinspektionens bedömning

Ale kommun och Himlaskolan bör ge lärarna ökad tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och alternativa verktyg.

I Himlaskolan har all undervisande personal pedagogisk högskoleutbildning. Det finns en specialpedagog med specialpedagogisk utbildning och två speciallärare, varav den ena har speciallärarutbildning.

Skolinspektionens iakttagelser

Enligt uppgift från Himlaskolan har all undervisande personal pedagogisk högskoleutbildning. På skolan finns det en deltidsanställd specialpedagog som har specialpedagogisk utbildning, men saknar kompletterande utbildning inom läs- och skrivsvårig-

⁸ 2 kap. 3 och 7 §§ 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar.

heter/dyslexi. Därtill finns två pedagoger som fungerar som speciallärare på skolan, varav den ena har speciallärarutbildning med fördjupning inom läs- och skrivsvårigheter/dyslexi inom ramen för sin utbildning.

Vid intervju med representanter för förvaltningen i Ale kommun anges att det i kommunen inte har genomförts kompetensutvecklingsinsatser för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Lärarna vid Himlaskolan uppger att de nyligen har tagit del av en föreläsning om materialen Språket lyfter och Språket på väg. I slutet av föreläsningen informerades de under en dag om alternativa verktyg av företrädare för kommunens skoldatatek. Lärarna anger att de efterlyser ytterligare kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, något som även rektorn anser skulle behövas. Lärarna anger även att många av dem skulle behöva utbildning i de datorprogram som några elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi använder som alternativa verktyg. Rektorn och flera av lärarna menar emellertid att det faktum att kommunens skoldatatek numera är inrymt i skolan har inneburit ett stort lyft när det gäller möjlighet till handledning och kompetensutveckling ifråga om alternativa verktyg. Rektorn har fattat beslut om att mentorer med elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi via skoldatateket ska genomgå en utbildning i att hantera de specifika datorprogram som dessa elever har.

3. Anpassning av undervisningen

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till de böcker, skrivmaterial, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Rektorn har ett särskilt ansvar för att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att de själva ska kunna söka och utveckla kunskaper.⁹

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *anpassning av undervisningen görs i alla ämnen*
- *undervisningen utformas så att eleverna ges goda möjligheter att läsa och skriva olika typer av texter och att samtala om dem*
- *eleverna ges möjligheter att redovisa uppgifter och kunskap på alternativa sätt*
- *lärarna samtalar med respektive elev om elevens läs- och skrivutveckling och kunskapsutveckling*
- *eleverna har tillgång till alternativa verktyg¹⁰*

Skolinspektionens bedömning

⁹ 4 kap. 4 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.8 Rektors ansvar.

¹⁰ Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

Skolinspektionens samlade bedömning är att anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi behöver utvecklas vid Himlaskolan. Det görs vissa anpassningar, till exempel genom att eleverna får möjlighet att redovisa uppgifter och kunskaper på alternativa sätt, men eleverna kan ha begränsade möjligheter att läsa och skriva olika typer av texter och samtala om dem. Skolan behöver även vidta insatser så att eleverna ges möjligheter att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver. Undervisningen bedöms med hänsyn till detta inte alltid organiseras och genomförs med elevernas behov och förutsättningar i fokus och på ett sätt som gör att undervisningen fungerar väl för alla elever. Skolinspektionen vill även betona att anpassning av undervisningen i första hand bör ske inom den ordinarie klassens ram.

Skolinspektionens iakttagelser

Vid de lektionsbesök som Skolinspektionen har gjort i Himlaskolans tidigare årskurser noteras exempel på att elever får välja att arbeta med olika texter och samtala om det de läser. Mycket av undervisningen bygger på diskussioner och muntlig kommunikation, såväl mellan elever som mellan elever och lärare. Lärarna har muntliga genomgångar inför uppgifter och gör muntliga sammanfattningar av vad som ska göras. Vid en lektion i svenska i de tidigare årskurserna arbetar eleverna utifrån en så kallad individuell veckoplanering. Några av eleverna hade gjort sin planering själva medan andra hade fått hjälp av läraren att sätta mål för veckan. Planeringen bidrar enligt läraren bland annat till att förstärka förförståelsen och skapa ett samtal om de uppgifter som eleverna ska arbeta med. Utifrån veckoplaneringarna arbetar eleverna med olika uppgifter, det sker såväl enskilt som i grupp under den aktuella lektionen.

I årskurserna 6-9 noteras att eleverna oftast arbetar med samma uppgifter, läser samma texter och arbetar på likartade sätt. Den anpassning av undervisningen som görs där sker företrädesvis inom ramen för det så kallade Hjärnverket, en mindre grupp för elever i behov av särskilt stöd. Detta behandlas vidare i avsnitt 4.

Enligt lärarna har skolan en mycket ansträngd läromedelsbudget vilket gör att utbudet av läromedel i form av böcker är begränsat. Det finns i regel bara enstaka datorer i klassrummen och datorer används inte i någon större utsträckning i undervisningen vid de lektioner som Skolinspektionen besöker. Ale kommun ska, enligt centrala företrädare för kommunen, med start från och med läsåret 2010/2011, utrusta samtliga elever i årskurserna 1-3 med en egen dator. Det främsta syftet med satsningen är enligt kommunen att utnyttja datorns fördelar till stöd för en tidig läs- och skrivinlärning för eleverna.

Rektorn i Himlaskolan anger att anpassning av undervisningen, både generellt sett och för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, är ett område som behöver utvecklas. Rektorn har påbörjat ett förändringsarbete.

Anpassningar av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi noteras sällan vid Skolinspektionens lektionsbesök. Ett exempel är dock att läraren, vid ovan nämnda lektion där eleverna arbetar utifrån en individuell planering, bland annat använder sig

av bilder för att illustrera de individuella målen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Några elever anger till Skolinspektionen att det finns lärare som ofta skriver mycket på tavlan utan att tydligt gå igenom vad som skrivs. Det medför problem för eleverna att följa undervisningen. Elever och lärare beskriver att det, i såväl tidigare som senare årskurser, finns goda möjligheter att redovisa uppgifter muntligt istället för skriftligt. Det finns också möjligheter att få genomföra vissa prov muntligt istället för skriftligt.

När det gäller betygsättning uppger rektorn och lärare att de väl känner till, och ibland utnyttjar möjligheten att bortse från enstaka mål i de fall det bedöms finnas särskilda skäl. I några fall har denna möjlighet använts för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

När det gäller alternativa verktyg så finns det elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, i såväl tidigare som senare årskurser, som har en egen dator med bland annat Daisy-spelare, talsyntes och specifika datorprogram som exempelvis Lexia och ViTal. Rektorn och flera lärare anger att behovet av datorprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är betydligt större än tillgången. Vid Skolinspektionens lektionsbesök noterades det inte vid något tillfälle att alternativa verktyg användes.

4. Särskilt stöd

Särskilt stöd ska enligt skollagen ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Sådant stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses samt hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.¹¹

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- särskilt stöd ges i alla ämnen
- särskilt stöd i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör
- särskilt stöd kan omfatta insatser på såväl organisations-, grupp- som individnivå
- åtgärdsprogram utarbetas, följs upp, utvärderas samt revideras om vidtagna insatser visar sig vara verkningslösa

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn på Himlaskolan måste se till att särskilt stöd vid behov ges i alla ämnen en elev får undervisning i. Skolan bör även utveckla arbetet med särskilt stöd så att det i första hand ges inom den ordinarie klassens ram. Vidare

¹¹ 4 kap. 1 § 1985 års skollag, 5 kap. 1 och 5 §§ grundskoleförordningen.

bör skolan utveckla arbetet med åtgärdsprogram vad gäller uppgifter om hur och när uppföljning och utvärdering ska ske av de planerade insatserna samt resultat av dessa.

Skolinspektionens iakttagelser

Enligt rektorn och lärare i Himlaskolan får elever vid behov särskilt stöd främst i svenska, engelska och matematik. Därutöver kan det ges i flera andra ämnen.

I enlighet med vad som redovisas i avsnitt 1 anger lärare och rektorn att det inte alltid ges särskilt stöd till elever i avvaktan på resultat av en utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

I tidigare årskurser vid Himlaskolan ges särskilt stöd av den eller de pedagoger som ansvarar för eleverna. Det särskilda stödet ges såväl i klassrummet som utanför. Några elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi läser varje dag en svensk text, ensam med en lärare, när de övriga är på rast. Det finns också exempel på elever som går ifrån lektioner, t.ex. i hem- och konsumentkunskap, för att arbeta med datorprogrammet Lexia, som innehåller olika typer av språk- och skrivövningar.

I årskurs 6-9 ges särskilt stöd i huvudsak inom ramen det så kallade Hjärnverket, som är en mindre undervisningsgrupp som har funnits på skolan i flera år. Hit kommer elever som har behov av särskilt stöd, oftast en till två pass i veckan. Undervisningen i Hjärnverket bedrivs av speciallärare. Efterfrågan anges enligt rektorn vara stor. För närvarande går där cirka trettio elever som är i olika former av svårigheter, i vissa fall läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Enligt rektorn har det varit praxis att elever i behov av särskilt stöd får delta i Hjärnverket istället för i den egna klassen. Rektorn anger att omfattningen av verksamheten i Hjärnverket bör minska och att inriktningen istället ska vara att elever i första hand ska få det stöd de behöver inom ramen för den egna klassen. Företrädare för Hjärnverket anger att de i många fall får svara för att anpassa olika former av material (enklare texter, sätta samman texter m.m.) för de elever som kommer dit. Det är dock en uppgift som rektorn, enligt flera av lärarna, har varit tydlig med att det är elevens ordinarie lärare som ska ansvara för och då helst inom ramen för den ordinarie undervisningen. Fler av lärarna sköter detta själva, men inte alla.

Rektorn anger att skolans arbete med åtgärdsprogram är ett viktigt utvecklingsområde. Programmen, som skrivs av lärarna, har varit av mycket varierande kvalitet enligt rektorn, vilket lett till att rutinerna har ändrats så att alla åtgärdsprogram sedan höstterminen 2010 granskas av Himlaskolans specialpedagog. Rektorn anger vidare att det kan finnas lärare som dröjer med att signalera behov av särskilt stöd, något som även framkommer vid intervjuer med lärare.

De åtgärdsprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi som Skolinspektionen har tagit del av avser huvudsakligen insatser i svenska, engelska och matematik. Åtgärdsprogrammen är utformade så att det finns rubriker under vilka det anges vilka insatser som ska göras på organisations-, grupp- och individnivå. Det anges såväl långsiktiga som kortsiktiga mål men det finns bara i undantagsfall dokumenterade uppföljningar och utvärderingar av de insatser som har vidtagits. Enligt rektorn har många lärare gjort muntliga uppföljningar och utvärderingar, rutinerna är dock ändrade så att det

fortsättningsvis ska dokumenteras. Ale kommun har tagit fram en policy för utarbetande av åtgärdsprogram som eventuellt kommer att beslutas under hösten 2010. Som komplement till policyn är det tänkt att det ska finnas en kommungemensam mall för åtgärdsprogram.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten

Huvudmannen för grundskolan har ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Rektorn har ett övergripande ansvar för att verksamheten inriktas mot nationella mål och ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ska minst en gång varje termin ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne som eleven får undervisning i, och sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna.¹²

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- lärarna bedriver ett kontinuerligt arbete med att följa upp och bedöma elevernas kunskapsutveckling i förhållande till nationella mål
- det på skolövergripande nivå görs uppföljning och analys med avseende på måluppfyllelse för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- åtgärder vidtas för att utveckla verksamheten i syfte att nå en högre måluppfyllelse för dessa elever

Skolinspektionens bedömning

I Himlaskolan följer lärarna upp elevernas kunskapsutveckling och i samband med utvecklingssamtal upprättas det individuella utvecklingsplaner. I de individuella utvecklingsplanerna för elever i årskurs 8 och 9 ingår det dock inte skriftliga omdömen. Detta måste skolan åtgärda. I de individuella utvecklingsplanerna ska det ingå skriftliga omdömen i alla ämnen som en elev får undervisning i. Skriftliga omdömen är inte detsamma som betyg. Skolan bör även utveckla arbetet med skriftliga omdömen i övriga årskurser så att det där, utöver ett kryss i en mall, även ingår en mer nyanserad bedömning av elevens kunskapsutveckling.

På skolövergripande nivå bör arbetet med att följa upp och analysera måluppfyllelse för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi utvecklas. I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever belysas.

Skolinspektionens iakttagelser

På Himlaskolan anger personalen att elevernas kunskapsutveckling och resultat följs upp på individnivå av lärarna. Utvecklingssamtal genomförs varje termin med elev och

¹² 1 kap. 4 och 12 §§ 1985 års skollag, 2 kap. 2 § 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar, 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

vårdnadshavare och läraren informerar då om elevens utveckling. I samband med detta upprättas en individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen för elever i årskurserna 1-7. Elever i årskurs 8 och 9 får inte skriftliga omdömen utan endast betyg. Istället för skriftliga omdömen gör dessa elever egna utvärderingar av vad de har lärt sig inom ett visst kursavsnitt i respektive ämne. Utvärderingarna innehåller, med några enstaka undantag, inte en bedömning av läraren av elevens kunskapsutveckling.

Skolinspektionen har granskat individuella utvecklingsplaner för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det framgår där att det i årskurs 1-7 ingår skriftliga omdömen i form av ett kryss i en ruta som markerar elevens prognos att nå nationella mål. Som en bilaga till detta finns elevens självvärdering av vad eleven har lärt sig inom olika kunskapsavsnitt i respektive ämne. I undantagsfall finns det en beskrivning av lärarens bedömning av elevens kunskapsutveckling.

När det gäller skolövergripande uppföljningar och analyser av verksamheten uppger rektorn att det är ett område som sedan en längre tid har varit bristfälligt. Rektorn har därför svårt att ange hur stor andel av eleverna som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och måluppfyllelsen för dem utifrån ett skolövergripande perspektiv. Rektorn och den nyanställda specialpedagogen anger att de arbetar för att få till stånd rutiner för skolövergripande uppföljningar och analyser. På kommunövergripande nivå saknas uppgifter om hur verksamheten fungerar och hur måluppfyllelsen ser ut för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

I Ale kommuns resursfördelningssystem fördelas tio procent av medlen med utgångspunkt från socioekonomiska faktorer. Fördelningen tar inte hänsyn till elever i behov av särskilt stöd.

6. Samverkan

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande samt samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. Vidare ska alla som arbetar i skolan verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärandemiljö. Rektorn har ett särskilt ansvar för att se till att kontakt upprättas mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.¹³

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *det finns en samverkan mellan personal, mellan personal och elever och deras föräldrar samt med externa aktörer med specialkompetens i frågor som rör läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan syftar till att främja elevernas utveckling och lärande*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens bedömning är att det finns en samverkan, såväl mellan personal på skolan, som mellan personal och elever och deras föräldrar. Det finns även en samverkan med kommunens centrala utvecklingsenhet. Skolinspektionen bedömer att det är

¹³ Lpo 94, 2.2 Kunskaper, 2.4 Skola och hem, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektors ansvar.

positivt att kommunen har uppmärksammat att det har förekommit problem vid överlämningar då en elev börjar eller slutar i en skola och att det har vidtagits åtgärder för att komma till rätta med detta.

Skolinspektionens iakttagelser

Samverkan på Himlaskolan mellan de två arbetslagen i grundskolans senare årskurser och det så kallade Hjärnverket fungerar i många avseenden väl enligt den pedagogiska personal som Skolinspektionen har talat med. Samverkan mellan arbetslagen i de senare årskurserna och arbetslaget i tidigare årskurser är enligt lärarna inte fullt lika omfattande, men uppges i huvudsak fungera väl. Föräldrar anger att de upplever att kontakterna med barnens mentorer i huvudsak fungerar bra. Samverkan mellan Himlaskolan och den centrala utvecklingsenheten uppges enligt rektorn på Himlaskolan och centralt placerade specialpedagoger fungera väl.

Lärare på Himlaskolan uppger att överlämningar från andra skolor i Ale kommun i många fall inte har fungerat tidigare. Informationen som har getts har inte varit fullständig och det har i flera fall hänt att inte samtliga åtgärdsprogram har lämnats. Rektorn på Himlaskolan anger dock att överlämningarna från andra skolor i Ale kommun har blivit bättre. Att det har funnits brister beskrivs även vid centrala intervjuer. För att komma tillrätta med detta har Ale kommun utarbetat en kommungemensam rutin som ska användas vid övergångar mellan förskolor, förskoleklasser och skolor i kommunen.

Ale kommun har nyligen inrättat ett skoldatatek, som är inrymt i Himlaskolan. Pedagogerna vid Himlaskolan anger att samverkan med skoldatateket är viktig och fungerar väl.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 4 juni 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits utifrån myndighetens krav och rekommendationer. Om åtgärder har planerats men ännu inte vidtagits anges en tidplan för planerade åtgärder och vem som är ansvarig för genomförandet.

Ange Skolinspektionens diarienummer (Dnr 40-2010:119) vid kommunikation med myndigheten angående granskningen.

Redogörelsen skickas per post till:

Skolinspektionen

Att: Dnr 40-2010:119

Agneta Wennberg

Bos 2320,

403 15 Göteborg

eller via e-post: Agenta.Wennberg@skolinspektionen.se

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Anna Lofström deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Lena Dahlquist
Enhetschef

Agneta Wennberg
Utredare/Föredragande